

מדריך את הצעירים) שהיו מתחילים בהכנות לתפלה אחרי תיקון חצות ודרכם הייתה להתעמק בעניין של דא"ח [דברי אלקים חיים. דברי חסידות] כארבע-חמש שעות, ובקיץ התחלת תפלתם הייתה בשעה ששית בוקר ומסיימים בשעה רביעית אחרי הצהרים.

וכן היו הרבה מאנ"ש שהיו עוסקים בעבודה שבלב איזה שעות בכל יום, מתחילים להתפלל בזמן האפשר - מצד הדין - וגומרים תפלתם ולמודם אחר התפלה כחצות היום לערך.

שני ריקים וכוס חלב

עבודתו של החסיד ר' חיים משה הנ"ל הייתה להביא על חשבוננו למתפללים, לכל אחד שני ריקים (קיכלעך) מזונות עם כוס חלב או מעט משקה כרצון איש ואיש. באמרו אשר כשהי' יושב בליאזנא - כשיסד כ"ק אדמו"ר הזקן את ה'חדרים' [שם למדו חבורות של חסידים עובדי ה'], ציווה אשר אחרי תיקון חצות - בחורף - ואחרי תפלת ותיקין - בקיץ - יסעדו את לבם באיזה דבר, באמרו: "איש צבא של הקב"ה צריך להיות בריא כי בריאות של אנשי הצבא העוסקים בתורה ועבודה נוגע להכלל כולו".

(אגרות קודש ח"ח שצב)

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

גליון תקה
ערש"ק פרשת בלק ה'תשע"ה

"וקם שבט מישראל" - דוד או משיח?

חביבותו של "עפר יעקב"

בגדר לימוד תורת הבית בזמן הזה

איך אפשר להשפיע על בן שמורד?

דרכי החסידות

שיחות כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ מליובאוויטש
זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע
ואגרות קדשו בענייני עבודת השי"ת

"חייל צריך לשמור על בריאותו"

כשיסדר רבנו הזקן את ה'חדרים', ציווה אשר אחרי תיקון הצות בחורף, ואחרי תפלת ותיקון בקיץ, יסעדו את לבם באיזה דבר, באמרו: "איש צבא של הקב"ה צריך להיות בריא כי בריאות אנשי הצבא העוסקים בתורה ועבודה, נוגע לכלל כולו"

◇ ◇ ◇

הבריאות שייכת לממשלה

במענה על מכתבו . . סדר היום שלו טוב הוא אם מיעוט זמן השינה אין מכביד עליו, "חייל צריך לשמור על בריאותו, מאחר ובריאותו שייכת לממשלה". חסיד הוא עבד ה' וצריך לשמור את בריאותו, כי בריאותו שייך לממשלת הקב"ה.

חסיד אחד מחסידי הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע בקרעמענטשוג - ר' חיים משה הי' שמו - במהותו הי' מן הבינונים, מן המתפללים בצבור, כלומר כפי הוראת כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע תפלה במתינות, ובשבת-קודש הי' מאריך מעט בתפלתו אבל לא הרבה. כי ידע את מצבו שאינו מאלו שביכולתם [=מעמדם הרוחני] להאריך בתפלה, כי בימים ההם הי' כל אחד משגיח על עצמו בעינא פקיאח שלא לשקר לא לו ולא לאחרים. מלאכתו הייתה חנווני ופרנסתו ברווח.

בימים ההם הייתה עדת חסידי חב"ד בקרעמענטשוג עשירה באנ"ש בעלי צורה העוסקים בעבודה שבלב שעות אחדות בכל יום.

מספרים על הני תרי גיסי, ר' ברוך טאמארעס ור' שמואל טאמארעס (שניהם היו עוד מקושרים לכ"ק אדמו"ר הזקן כשהיו צעירים והתחנכו אצל אדמו"ר האמצעי נ"ע כשהי'

פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת ב"ק, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי', את קונטרס 'לקראת שבת' (גליון תקה), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ולפעמים נאמרו הביאורים בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן העניינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

◇ ◇ ◇

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

והנה כפי שמתאר הענינים במכתבו, טוב הדבר, אבל ביחד עם זה הסברא שיסע לארצות הברית או למדינה אחרת, הנה נוסף על ההוצאות הכרוכות בדבר, העיקר שאי אפשר לדעת מראש לאיזה סביבה יכנס בבואו למקום החדש, ואיך תשפיע עליו הסביבה באם אפילו תהי' מהיותר טובות שבמדינה אלי' יבוא, אשר ההשגחה וההכרח לתת דו"ח למי שהוא במדינה חדשה, אפילו אם מקבל זה על עצמו הנ"ל, קבלה זו תהי' מרצונו הטוב, ואינה דומה להנתינת דו"ח המוכרחת ע"פ טובה או מפני ההרגל דכמה שנים, וק"ל. ולתכלית הנרצה הרי מספיקה הנסיעה למקום אחר באה"ק ת"ו גופא שאז רוב הענינים השלילים יתקנו כמעט בשלימות או אפשר כולם בשלימות.

(אגרות קודש חפ"ו עמ' שצו)

השפעה בעקיפין

במענה למכתבו . . בו כותב אודות בנם שליט"א אשר נעשה עצמאי יותר מדי וכו', ובודאי ידועים לו, שלצערונו מקרה רגיל הוא בילדים שמטפלים בהם (מאיזה סיבה שתהי'), ובפרט כשהענין בבן יחיד, שאי אפשר שלא ירגיש אשר מתחשבים עם צערו וכו',

וכמדומה כבר כתבתי, שנוסף על ההשתדלות מצד ההורים למעט תופעה האמורה, מצליח ומועילה הרבה יותר השפעה מחברים, השפעה במישרים ועוד יותר השפעה בעקיפין, כשיראה הנהגתם שהיא ע"פ התורה והמצוה וכו', והשפעה זו אפשרית להיות מחבריו בכתה בה לומד, מחברים עמם משחק או שהוא מבקר בביתם, ובטח גם הרופא שיתיעצו עמו בהנ"ל ייעצם כל הנ"ל, ויהי רצון אשר יצליח גם בכל האמור נוסף על ההצלחה בהטבת בריאות בנם בגשמיות גם הטבה ברוחני[ן]ת.

תקותי . . שיש לו קביעות עתים בלימוד פנימיות התורה שבדורותנו נתגלתה בתורת החסידות . . [וידוע] ההכרח הכי גדול בזה, ובפרט בתקופתנו ובמדינה זו וביחוד כשזקוקים לברכה נוספת מהשי"ת שישפיע בגלוי שבנפש ובפנימיות הנפש של ברא כרעא דאבוה, ואין לך דבר העומד בפני הרצון.

(אגרות קודש ח"ח עמ' רפז)

קובץ זה יוצא לאור לזכות
הני לומדי ותמכי אוריינתא, רודפי צדקה וחסד,
ראשונים לכל דבר שבקדושה
ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה
והרב החסיד ר' יוסף משה
וכל בני משפחתם שיחיו
ולזכות אביהם ה"ה הרב החסיד
ר' מאיר שי'
זאיאנץ
ס. פאוולו ברזיל
יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר,
ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו, תמיד כל הימים

מכון אור החסידות	Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש	Head Office
ת.ד. 2033	1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000	Brooklyn, NY 11213
03-738-3734	United States
Likras@likras.org	(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב חיים דוד (בר"ץ) וילהלם, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב,
הרב מנחם טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויטה

תוכן העניינים

כה

תורת היים

מכתבי עצות והררכות בעבודת השי"ת
בחיי היום יום

השפעה על בן שמתמרד

"יש להתייעץ עם רופא פסיכולוג כיון שכמה פעמים ואפשר גם ברובם, הנהגה כאותה שהוא מתאר במכתבו תלוי, במתיחת עצבים וכיו"ב, ולפעמים תכופות ביד הרופא להועיל בזה במדה חשובה"

נסיעת הבן מביתו

במענה על מכתבו . . בו כתב אודות . . שי' שאובד עצות בהנוגע להנהגתו אתו. וכבר ידועה עצת רז"ל שלשה תהא וכו' ימין מקרבת, תינוק. ובנדון דידי' יש להתייעץ עם רופא פסיכולוג כיון שכמה פעמים ואפשר גם ברובם, הנהגה כאותה שהוא מתאר במכתבו תלוי, במתיחת עצבים וכיו"ב, ולפעמים תכופות ביד הרופא להועיל בזה במדה חשובה. בכל אופן כפי הנראה מתיאורו, הגירוש מן הבית יכול להביא ח"ו גרעון עוד יותר בהמצב ולא תיקון, וק"ל.

ויהי רצון שבקרוב יוכל לבשר טוב בהאמור, ומוכן ופשוט שככל שיוסיף הוא - הכותב אודות הנ"ל - ובני המשפחה בכלל בעניני תורה ומצות, יתוסף בברכת השי"ת בכלל ובמילוי בקשתם בהנ"ל בפרט.

(אגרות קודש חפ"ז עמ' רכד)

במענה למכתבו בו כתב אודות . . שי' וחוות דעת הרופא, שטוב לפניו לנסוע מביתו, ושואל דעתי בזה.

ה. מקרא אני דורש

שיטות רש"י והראשונים כפשט נבואת בלעם
שיטת הרמב"ם שכל הנבואה נחלקת לדוד המלך ולמשיח בן דוד / שיטת רש"י שרק סוף הנבואה קאי במשיח בן דוד / שיטת האבן עזרא שהנבואה עוסקת בדוד המלך בלבד / כיצד ניתן להוכיח מ"וירד" דשלמה ש"וירד" דפרשתנו קאי במשיח? / ביאור שיטת רש"י / תיווך הסתירה בין רש"י כאן לפירושו על תהילים
(עי' לקוטי שיחות ח"ג עמ' 85 ואילך)

ט. פנינים

עיונים וביאורים קצרים
יינה של תורה
חביבותו של "עפר יעקב"
קיום המצוות כעבודת עבד לאדונו / חביבות יתרה ב"מצוות שמקיימין בעפר" / אהבת השי"ת ל"דעדיקא דבית יעקב" / הנשמה - חלק אלוהי ממעל ממש / העבודה ד"עפר" ממשכה אהבה מהקב"ה ל"עפר יעקב"
(עי' לקוטי שיחות ח"ה עמ' 90 ואילך)

יז. פנינים

דרוש ואגדה
חידושי סוגיות

ביאור חדש בגדר לימוד תורת הבית בזמן הזה
יקדים שיטת הרמב"ם דמצות בנין הבית היא מצוה לדורות ומצד גדרה ה' לה לחול אף בזה"ז אלא דאריה הוא דרביע עלן / יוכיח ע"פ המדרש דהא דהלומד בתורת הבית נחשב כאילו בנאו היינו ממש שמקיים בזה מצוה / יביא דוגמא להך מילתא דאשכחן קיום מצוה בזה"ז באופן אחר מקיים מצוה זו עצמה בזמן הבית - מדיני תשובה וגירות
(עי' כמה סימנים בהלכות בית הבחירה - עם חידושים וביאורים והפתיחה' לספר זה)

כה. תורת היים

השפעה על בן שמתמרד
דרני החסידות

"חיי צריך לשמור על בריאותו"

מקרא אני דורש

שיטות רש"י והראשונים בפשט נבואת בלעם

שיטת הרמב"ם שכל הנבואה נחלקת לדוד המלך ולמשיח בן דוד / שיטת רש"י שרק סוף הנבואה קאי במשיח בן דוד / שיטת האבן עזרא שהנבואה עוסקת בדוד המלך בלבד / כיצד ניתן להוכיח מ"זירד" דשלמה ש"זירד" דפרשתנו קאי במשיח? / ביאור שיטת רש"י / תיווך הסתירה בין רש"י כאן לפירושו על תהילים

קרוב לסיומה של פרשתנו אומר בלעם לבלק: "ועתה, הנני הולך לעמי, לכה איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך באחרית הימים" (כד, יד). ובהמשך העניין מנבא ואומר (כד, יז-ט): "אראנו ולא עתה, אשורנו ולא קרוב, דרך כוכב מיעקב וקם שבט מישראל, ומחץ פאתי מואב וקרקר כל בני שת. והיה אדום ירשה, והיה ירשה שער אויביו, וישראל עושה חיל. וירד מיעקב, והאביד שריד מעיר".

וידוע פירוש הרמב"ם על כתובים אלו (הל' מלכים רפ"א), שהכתוב כאן נוקט בלשון כפופה ורומז ל"שני המשיחים" – דוד המלך ומלך המשיח: "אראנו ולא עתה – זה דוד; אשורנו ולא קרוב – זה מלך המשיח. דרך כוכב מיעקב – זה דוד; וקם שבט מישראל – זה מלך המשיח. ומחץ פאתי מואב – זה דוד; וקרקר כל בני שת – זה מלך המשיח. והיה אדום ירשה – זה דוד; והיה ירשה גוי – זה מלך המשיח".

[ולהעיר, שאת סוף העניין – "וישראל עושה חיל וירד מיעקב והאביד שריד מעיר" – לא פירש הרמב"ם להדיא, כי אין בתיבות אלו כפל לשון. וממילא מוכן שפירושהם כפשוטם, שממשיך לדבר על מלכות מלך המשיח שבה סיים הכתוב קודם לכן – "והיה ירשה שער אויביו"].

כמו שאמר (דה"א כח, יט) הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל".

וכתב התויו"ט בפתיחה למס' מדות, דאע"פ שבנין ביהמ"ק דלעתיד אינו דומה לבנין בית שני, וכמ"ש הרמב"ם עצמו בהל' בית הבחירה (פ"א ה"ד) ש"בנין העתיד להבנות אע"פ שהוא כתוב ביחזקאל אינו מפורש ומבואר, ואנשי בית שני כשבנו בימי עזרא בנוהו כבנין שלמה ומיעין דברים המפורשים ביחזקאל", וא"כ לכאורה לא תהי' תועלת בידיעת מדות בית שני – מ"מ יש תועלת מזה בנוגע לפרטים שבהם שוה הבית דלעתיד לבית השני והראשון. והן אמת שבבית דלעתיד יהיו שינויים לגבי בית שני, כי "יגלה הקב"ה עינינו... ולהבין הסתום בדברי יחזקאל ונבנהו, אבל מ"מ צריך לסיפור בנין השני שכן רוב ועיקרי הבנין מיוסדים בתבנית ה' אשר השכיל לדוד ולא ימוט". וזהו שנתכוון גם הרמב"ם במה שהביא ראי' מן הכתוב שאמר דוד לשלמה "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל"²⁷.

אבל באמת אין הדברים מתיישבים לגמרי, דמאחר שהבנין דלעתיד ישתנה בכמה דברים ונזקק לכך שיגלה הקב"ה עינינו להבין הסתום בדברי יחזקאל – א"כ מהו ההכרח הגדול להיות "זוכר מדת המקדש וצורתו ובנינו וכל עניניו" שבמסכת מדות²⁸.

27) ראה שו"ת חת"ס יו"ד סר"ל. או"ח סר"ח. וראה גם בארוכה אוה"ח תרומה כה, ט.
28) בתויו"ט שם מסיים "ואילו לא הי' זה הספור נכתב בספר לא מצאנו ידיו ורגליו באותו הבנין העתיד שיבנה במהרה בימינו". וצ"ע.

אמנם רש"י (על אתר) לא ס"ל כפירושו זה שחלק מהפסוק קאי על דוד וחלקו קאי על משיח (וראה גם משנ"ת במדור זה לש"פ בלק תשס"ח), אלא הוא מפרש שרוב הנבואה מדברת בדוד המלך בלבד: "דרך כוכב – כתרגומו, לשון דרך קשתו, שהכוכב עובר כחץ . . . כלומר: יקום מזל. וקם שבט – מלך רודה ומושל. ומחץ פאתי מואב – זה דוד, שנאמר בו: השכב אותם ארצה וימדד שני חבלים להמית וגו' . . . והיה ירשה שעיר אויביו – לאויביו ישראל". והיינו, שלדעת רש"י עיקר הכתוב מתאר את מלחמותיו של דוד, שהוא יכניע את מואב ואדום תחתיו ואף "יזעזע" את "כל בני שת".

אמנם את הפסוק האחרון בענין זה, "וירד מיעקב והאביד שריד מעיר" – חוזר רש"י לפרש על מלך המשיח, וז"ל: "וירד מיעקב – ועוד יהיה מושל אחר מיעקב. והאביד שריד מעיר – מעיר החשובה של אדום והיא רומי, ועל מלך המשיח אומר כן, שנאמר בו: וירד מים עד ים, ולא יהיה שריד לבית עשו".

ויש לבאר את הטעם וההכרח של רש"י לפרש שאף שרוב הנבואה מדברת בדוד, הפסוק האחרון עובר לדבר במלך המשיח, וכדלקמן.

ב. בפירושו הראב"ע מצינו, שפירש כל נבואה זו על דוד המלך בלבד: "ומחץ פאתי מואב – כן עשה דוד . . . וידוע כי גברה יד דוד על אדום והר שעיר". והכתוב "וירד מיעקב והאביד שריד מעיר" – מפרש הראב"ע שמדבר ביואב, שר הצבא של דוד, שהוא "הכרית כל זכר באדום" (מלכים-א יא, טז).

[כלומר: בתחילה מדבר הכתוב על כפ"ת ממשלת דוד על אדום, ואח"כ מוסיף ומדגיש שלא זו בלבד ש"גברה יד דוד על אדום", אלא שהכריתו כל זכר מב"ע עיר שבאדום. ולהעיר גם מדברי רש"י בס' שמואל (ש"ב ח, יב), שבימי דוד היו שתי מלחמות באדום].

ולפום ריהטא נראה לבאר הטעם שרש"י לא פירש עד"ז, כי שפתי בלעם ברור מללו בתחילת דבריו: "מה יעשה העם הזה לעמך באחרית הימים". ולכן מוכרח רש"י לפרש לכל הפחות פסוק אחד בנוגע ל"אחרית הימים" – זמן בוואו של מלך המשיח. אולם אין זה הכרח גמור, שהרי מיד לאחר מכן נאמר "וירא את עמלק וישא משלו ויאמר ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אובד" (כד, כ). וא"כ אפשר לומר שכוונת בלעם באמרו "באחרית הימים" היא לאיבודו של עמלק מן העולם.

ג. והנה, רש"י מביא – כראיה לפירושו ש"וירד מיעקב" מדבר במלך המשיח – את הפסוק בתהלים (עב, ח): "וירד מים עד ים". והיינו, שלשון "וירד" מצ"ע יכול להתפרש במשמעות של ירידה, אמנם בפסוק "וירד מים עד ים" ברור שהכוונה היא לירידתו וממשלה – שמלך המשיח ימשול וירדה בעולם כולו, "מים עד ים".

אך צ"ע בראיה זו, שהרי פסוק זה – "וירד מים עד ים" – לפי פשוטו עוסק בשלמה

(רמב"ם שם ה"ה ע"פ כריתות שם) ועל ידם לחוד כבר נעשית הגירות בשלימות, והא ד"כשיבנה ביהמ"ק יביא קרבן" (רמב"ם שם ע"פ כריתות שם) אינו מחסר בגמר ושלימות הגירות בזמן הזה²⁵ (וכבר נתבאר גדר דין זה בגירות באריכות בלקו"ש חכ"ו משפטים ג, ודון מינה).

ד

עפ"ז יתריך שפיר תמיהת התוי"ט אמאי שנו דיני בית שני דלא הוי לגמרי כצורת הבית שעתידין לבנות

ויש לבאר ענין הקיום שע"י לימוד זה, דלפי פשוטו היינו מפרשים מעלה זו שאמרו על לימוד צורת הבית שזהו משום שכדי לבנות המקדש בפועל צריכים לידע תחילה צורת הבית ומוצאיו ומובאיו כו', כדי לידע היאך לבנות אותו, והוי כמו הכשר למצוה. אבל באמת בהאי לחודא לא היינו מוצאים לפרש דברי המדרש שצריך ללמוד צורת הבית אחר שנחרב.

דהנה כתב הרמב"ם בפיה"מ בהקדמה בנוגע למס' מדות: "אין בו ענין אחר אלא סיפור שהוא זכור מדת המקדש (של בית שני) וצורתו ובנינו וכל ענינו, והתועלת שיש בענין ההוא כי כשיבנה ב"ב יש לשמור ולעשות התבנית ההוא והתבניות והצורות והערך מפני שהוא ברוח הקודש²⁶

(25) בנוגע לזמן הבית – ראה רמב"ם הל' מחוסרי כפרה פ"א ה"ב. צפע"ג הל' איסור"ב שם ה"ד. וראה ריטב"א יבמות מו, ב סד"ה דיומא. נמוק"י שם ד"ה תנו רבנן בשם ר"י. רע"ב כריתות שם. ובכ"מ.

(26) בהוצאת קאפח: והתועלת בכך שכשיבנה לשמור בו אותה צורה ואותו היחס כי אותו היחס מאת ה' כמו שאמר הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל.

לקרבן מתכפר שפיר ע"י תשובה ווידוי דברים בלבד²², ובוה מקיים בשלימות חיוב תשובה שעליו²³. וכידוע הנפק"מ לדינא אי חשיב שעשה תשובה או לאו בענין פסולי עדות (עיין בטושו"ע חו"מ סו"ס לד. ובאגרת התשובה פ"א)²⁴.

ומילתא דרמיא יותר להכא הוא מדין גירות בזמן הזה, דאף שגירות צריכה מילה וטבילה והרצאת קרבן (רמב"ם הל' איסורי ביאה פ"ג ה"ד. מכריתות ט, א), מיהו "בזמן הזה שאין שם קרבן צריך מילה וטבילה"

(22) באנציקלופדיא תלמודית ערך חטאת (ע' תקג) כותב בפשיטות שאף בזמן הזה כאו"א צריך לכתוב חיובי חטאת שלו (וש"ג) – ולא ראינו זה כלל (ולא ראינו הוי ראי' בדבר הרגיל – שד"ח כללים מע' ל כלל עז. וש"ג) וגם אבותינו לא ספרו לנו. – והמקורים שצויינו שם יל"פ בדוחק עכ"פ. ואכ"מ ומבואר במק"א. וראה הערה שלאח"ז.

(23) וצ"ע בר' ישמעאל ש"כתב על פנקסו כו' לכשיבנה ביהמ"ק אביא חטאת שמינה" (שבת יב, ב) והרי אין מביאין חטאת נדבה. – ובכל אופן צ"ע דלא אישתמיט שום תנא וכו' לכתוב כן. ולגודל התמי' אולי י"ל ובפשוטו: ר' ישמעאל ה' בזמן ר"י בן חנניא שאז ניתנה הרשות לבנות ביהמ"ק (כ"ר ספס"ד) ובזמן ההוא קודם שבטלו הרשיון – קרה לר"י"ש שהטה וכתב על פנקסו. וראה בכל הנ"ל בארוכה בשיחת ו' תשרי תשמ"א.

(24) וראה קידושין מט, ב (שו"ע אה"ע סי' לח סקל"א). אבל אינו דומה פי' לשון בנ"א (דהמקדש) ללשון תורה (אם נקרא "רשע" הנזכר בכתוב לענין פסול עדות (משפטים כג, א), "אל תשת גו' רשע להיות עד חמס").

וצ"ע בהמקדש את האשה ע"מ שהוא צדיק ולא ידעו שכבר חרב ביהמ"ק. וכן – בזמן ביהמ"ק אולי גם אז אין קרבן מעכב לקידושין כמו ש"אין אומרים כשמעון בן עזאי" (קידושין שם).

וראה חלקת מחוקק שם סקמ"ד. ב"ש שם סקנ"ה. בית אלקים שם. תשובת חת"ס "קובץ תשובות" (ירושלים תשל"ג) תשובה כא. שיחת ו' תשרי הני"ל.

וכן לעוד כמה הלכות ודינים בלימוד תורת הקרבנות דצ"ל דומיא דמקריב קרבן¹⁷.

וע"פ משנת נמצא דלימוד צורת הבית הוי ג"כ כמו החיוב דעסק בתורת קרבנות, ואף יתר עליו דהרי קרבנות אין נוהגין אלא בזמן הבית (כדחזינו בס' החינוך פ' ויקרא במצוות הקרבנות שכתב בכל א' דאינה נוהגת אלא בזמן הבית, ע"ש) ורק שהקב"ה מחשיב מעשה העסק בתורת קרבן כמו מעשה ההקרה עצמו, אבל סוף סוף אין לומר (לכאורה) שבמעשה לימוד תורת קרבן יש קיום מצות עשה דהבאת קרבן

לאומרם ביום". ושם ר"ס מח: כאילו הקריבו קרבן תמיד במועדו. וראה הלשון בסדר קרבן פסח (סידור האריז"ל. של"ה קמב, א. סידור אדמו"ר הזקן) לפניו ולאחריו (וראה בארוכה לקו"ש ח"ב שם). אבל ראה אזה"ת במדבר (שבועות) ע' קנט ואילך.

17 ראה שו"ע רבינו הזקן מהד"ק שם (סי"א ואילך, ושי"ג): ולפי שכל קרבן . . טעון נסכים לפיכך כו' (סי"א); יאמר תחילה פ' חטאת ואח"כ פ' עולה מפני שחטאת כו' (סי"ב); צריך לומר פ' הקרבנות מעומד . . דוגמת הקרבן שהיתה מעומד" (סי"ד); אבל לא יאמר כך אחר פ' חטאת כו' והרי זה במקריב חולין בעזרה כו' (סט"ו). ועוד". וראה שם ר"ס מח. ובארוכה של"ה רא, ב ואילך. ושם (רב, סע"א): וגם מאחר שכל העוסק בפ' הקרבנות לשם הקרבת הקרבן הוא במקום הקרבת הקרבן צריך שיהי' דומיא להקרבה ככל חוקותי וככל משפטי.

ובתנחומא שם בהמשך הענין (ועד"ז בפסיקתא ווי"ק בקיצור לשון) למה הם מתחילים התינוקות של בית רבן ללמוד בספר ויקרא כו' ומפני שהם טהורים כו' שיהו מתחילין תחלה בסדר הקרבנות יבואו טהורים ויתעסקו במעשה טהורים פ"ב אני מעלה עליהם כאילו הם עומדים ומקריבים לפני הקרבנות. וראה עץ יוסף שם: מפני שהעסק כו' הוא כאילו הקריבם שפיר שייך להתינוקות כו' שאסור להקריב בטומאה. ועד"ז בפ"ה מהר"ו בוי"ק.

ח) במהד"ת שם: אבל אצ"ל מעומד. אבל שם מפורש הטעם: מאחר שהוא איננו בהן העובד כו'.

ט) וראה אלי' רבה סק"י וי"ג.

(שהרי מעיקרא אינה נוהגת אלא בזמן הבית). משא"כ גבי העסק בתורת הבית, שלדעת הרמב"ם מצות בנין המקדש היא גם בזמן הזה וגם בחו"ל כנ"ל, שוב ניתן לומר שבזמן הזה העסק בצורת הבית היא הדרך המצויה בידינו לקיים עתה הך מ"ע, ולימוד זה הוי חלק מגדר מצות¹⁸ בנין בית המקדש¹⁹. ונמצא שבימינו חל עלינו חיוב ומצוה²⁰ להתעסק "בקריית"ה של תורת הבית.

ואין בזה סתירה ממה דפשיטא שבזמן הבית אין המצוה מתקיימת ע"י לימוד גרידא, וע"ד דין תשובה להלכתא, דאף שכפרה שלימה במי שחטא בשוגג אינה אלא ע"י וידוי דברים עם הקרבן (עיי' רמב"ם ריש הל' תשובה²¹), הנה בזמן הזה שא"א

18 להעיר מהל' ת"ת לרבינו הזקן פ"א ס"ד (מכתבי האריז"ל) "שכל נפש מישראל כו' תקיים כל התרי"ג מצות . . ודיבור ומחשבה הוא לימוד הלכותיהן על דרך שאמרו חכמים כו' שכל העוסק בתורת חטאת כאילו כו'". וראה לקו"ת ר"פ פינחס. ובבאר שבע שם: שכבר קדמונים אהזו שער שהלימוד והעסק במצות הבלתי נוהגות בזמן הזה יותר הכרחי כו' כי אחר שלשלמותינו צריכים אנו לעיין ומעשה בכל חלקי תורתנו הקדושה ובוה החלק הבלתי נוהג אי אפשר בו המעשה והעיין והלימוד בו יספיק לנו לעיין ומעשה יחד.

19 להעיר מפיה"מ להרמב"ם מנחות שם, שלאחרי שמביא "כל העוסק בתורה כאילו הקריב כו' ואמרו ת"ח העוסקים בהלכות עבודה מעלה עליהן הכתוב כאילו נבנה ביהמ"ק כו' וע"כ ראוי לאדם להתעסק כו' - מסיים "ולא יאמר הרי הן דברים שאין צורך להן בזמן הזה כמו שאומרים רוב בני אדם".

וראה בפ"י הון ועשיר ריש מס' מדות.

20 להעיר מבחיי ויקהל שם: מצוה גדולה היא. ובשו"ע רבינו הזקן או"ח סתרכ"א סט"ז: ומצוה ללמוד ביוה"כ משניות יומא כדי שתעלה האמירה במקום הקרבה.

21 וראה בית אלקים להמב"ט שער התשובה פרק ב'.

המלך, שבו פותח המזמור שם: "ש"שמה אלקים משפטיך למלך תן וצדקתך לבן מלך". וכן כתב רש"י עצמו בפירושו למזמור זה. וא"כ, היה לרש"י לפרש כאן את הכתוב "וירד מיעקב" על שלמה המלך, ואז היה מובן שפיר המשך הענין, שלאחר שהכתוב עוסק במלכותו של דוד, ממשיך ומדבר בשלמה בנו וממלא מקומו [אבל סוף סוף הוא אדם אחר, ולכן שפיר מתאים הלשון "וירד מיעקב", שמשמעו שמדבר במושל נוסף] - ומה טעם העדיף רש"י לפרש שהכתוב "עובר" כמה אלפי שנים, למלך המשיח?

ד. וביאור הענין:

נבואתו של בלעם הייתה בעקבות כך שבלק שכר אותו והביאו לקלל את בני ישראל ולמנוע את כיבוש ארץ מואב - ארצו של בלק - על ידי בני ישראל.

ולכן, בסיום נבואתו אומר בלעם לבלק את "אשר יעשה העם הזה לעמך באחרית הימים", והיינו "מה שהן עתידין להרע למואב באחרית הימים" (כפירוש רש"י). ומובן ב"פשוטו של מקרא", שאין הכוונה כאן דווקא ל"אחרית הימים" כפשוטו - מה שיהיה בסוף כל הימים (שאינו נוגע כ"כ לבלק). אלא שבלעם אומר לבלק במענה לבקשתו למנוע את כיבוש מואב ע"י בני ישראל, שאין לו מה לדאוג עתה מפני בני ישראל, כי רק "באחרית הימים" - זמן רב לאחר ימי ב"ק - יכבשו בני ישראל את ארץ מואב (והיינו שהנבואה לא באה להדגיש גודלה של ממשלת ישראל כשלעצמה, אלא רק ביחס למואב ולשאר האומות, שסופן להיכבש על ידי בני ישראל).

ועל זה אומר בלעם שאז יקויים "דרך כובב מיעקב". ומפרש רש"י: "יקום מזל". וכמה יתבטא "מזל" זה? בזה ש"וקם שבט מישרא"ל - יקום "מלך רודה ומושל". ואמנם, בכתוב לא מפורש שמו של מלך זה, אך ממה שממשיך "ומחץ פאתי מואב" מובן שמדובר בדוד, שהרי בו מצינו דבר זה.

ובנוגע להמשך הכתובים שלאחרי זה מובן - שכל זמן שאין לנו הכרח שהמדובר במלך אחר, מסתבר שעדיין מדובר באותו מלך שעליו דיבר קודם, דוד המלך.

ה. אך כשמגיעים למה שנאמר "וירד מיעקב", אין לפרש שזהו המשך לענין מלכות דוד. כי מלכותו של דוד נלמדת היא מלשון הכתוב "וקם שבט מישראל", שגם פירושו הוא "מלך רודה ומושל" (כנ"ל), ואם גם כאן נתכוון הכתוב לדבר על דוד - היה צריך לומר "וירד מישרא"ל" (ולא "מיעקב"), כשם שלפנ"ז אמר "וקם שבט מישרא"ל".

[וגם בתוכן הענין לכאורה מתאים הלשון "ישראל" דווקא. כי "ישראל" הוא שם המעלה, המבטא גדולה ושררה (ראה וישלח לב, כט ובפרש"י שם), מה שאין כן השם "יעקב" שלא מודגש בו עניין של גדולה מיוחדת]. אלא עכצ"ל, שבשנותו משם "ישראל" לשם אחר - בא ללמד ש"ועוד יהיה מושל אחר מיעקב".

והיינו, שהתיבות "וירד מיעקב" באות בהמשך למה שכתוב קודם "דרך כוכב מיעקב" – שהפירוש בזה הוא: (א) ש"יקום מזל" ליעקב (שהביטוי של "מזל" זה בפועל הוא "וקם שבט מישראל" – המלך דוד). וחוזר הכתוב לומר עוד עניין בזה: (ב) "וירד מיעקב" – שלאחר זמן יהיה עוד הפעם מצב שבו יקום מזל ליעקב, ויתבטא בזה שיהיה "מושל אחר", והוא מלך המשיח.

ומעתה מובן מדוע אין לפרש את התיבות "וירד מיעקב" על שלמה המלך – כי בשלמה אין צורך בזה ש"יקום מזל" חדש ליעקב. שהרי שלמה הוא ממשיך שיר של מלכות דוד אביו, המשיך מזלו ש"יעקב שבזמן דוד. מוכרח אפוא לפרש שמדובר על זמן אחר לגמרי, והיינו מלכותו של מלך המשיח.

כך אף שעיקר כוונת בלעם הייתה לומר שכיבוש מואב על ידי בני ישראל יהיה רק בזמן דוד, הרבה אחרי ימי בלק, ולזה הכוונה באומרו "אחרית הימים" (כנ"ל ס"ד) – הרי לשלמות עניין נבואתו מוסיף ומנבא גם על מה ש"יעשה העם הזה לעמך" בהזמן ד"אחרית הימים" כפשוטו].

1. וכדי לחזק את פירושו שהתיבות "וירד מיעקב" מדברות במלך המשיח, מביא רש"י את הפסוק "וירד מים עד ים", שממנו משמע שהמדובר במלך המשיח:

"וירד מים עד ים" פירושו בפשטות – שימשול על כל הארץ כולה, מ"ים" שבקצה האחד "עד ים" בקצה השני. ולא מצינו ענין זה בשלמה המלך, כי אם במלך המשיח. ולכן מסתבר לרש"י לפרש שזהו ממשלתו של מלך המשיח, והיינו, שעם היות שכללות המזמור בתהלים (שבו נאמר "וירד מים עד ים") הוא תפלת דוד על שלמה בנו, הרי פרטים מסויימים מתפלתו לא נתקיימו בשלמה עצמו אלא במשיח שהוא גם מזרעו של שלמה.

ואמנם, בפירושו לתהלים מפרש רש"י שהפסוק "וירד מים עד ים" מדבר בשלמה המלך, והפירוש "מים עד ים" הוא – "כל ארץ ישראל, מים סוף ועד ים פלשתים" (ורק בפסוק טז שם מזכיר שרבותינו פירשו כל המזמור במלך המשיח). אך כבר נתבאר במק"א (לקו"ש חי"ד ע' 87 הערה 10) שבפירושו על התורה מדייק רש"י יותר שיהיה לפי "פשוטו של מקרא" בתבליט, משא"כ בפירושו על הנ"ך שאינו מדייק בזה כל כך [והטעם מובן, כי בעת שהתלמיד לומד נ"ך הוא יותר גדול בגיל, וממילא אפשר להוסיף ולבאר לו עניינים שאינם לפי הפשט ממש כו'] –

והוא הדין בענייננו, שבפירושו לתהלים מפרש רש"י בהתאם לכללות המזמור המדבר בשלמה, ולכן נדחק ופירש "מים עד ים" שהכוונה היא לארץ ישראל הנמצאת בין "ים סוף" ל"ים פלשתים". אולם בפירושו על התורה לא ניחא ליה לרש"י בפירוש זה, שהרי אם לזה הכוונה היה הכתוב צריך לפרש באיזה ים הוא מדבר, ומזה שסתם "מים עד ים" מובן שהכוונה היא לכל העולם המוקף בימים – ולכן פירש שקאי במלך המשיח, יבוא ויגאלנו במהרה בימינו.

שבתנחומא שם גופא הובאו שניהם בהשוואה זל"ז, ע"ש). ובאמת אף התם גבי קרבנות אינו סתם "כאילו הקריב" רק לענין שכר שיקבל בלבד היינו שנחשב לו כאילו הקריב רק לענין שיקבל שכר כמו המקריב, אי נמי לענין התוצאה שע"י הקרבן שמכפר על חטאו (דנימא שהלימוד וההקרבה תוצאה אחת להן)¹³, אלא הוי (עכ"פ לכמה דיעות) בגדר הקרבת¹⁴ קרבן¹⁵ לכמה מילי, עד שאמרו להלכתא

13 להעיר מהלשון בתענית ומגילה שם: בזמן שקוראים לפני כו' אני מוחל להם על כל עונותיהם.

14 ראה מת"כ לוי"ק"ר שם ד"ה כאילו אתם מקריבים: דריש היא העולה הכי, זאת תורת העולה כשאתם עוסקים בתורת העולה היא הקרבת העולה בעצמו (וראה יפ"ת שם). וראה בחיי ויקהל שם "כאילו הקריב הקרבן עצמו כו' כאילו עשה המעשה והקריב קרבן על המזבח" [ולהעיר דבפסיקתא דר"כ ופס"ר שם הרי"ז בא לתרץ "ולמה הוא אומרה ושונה (פרשת התמיד) כו' לפי שהיו ישראל אומרים לשעבר היינו מקריבים קרבנות ומתעסקים בהם ועכשיו שאין אנו מקריבים מהו להתעסק בהם א"ל הקב"ה כו"'].
15 ראה חדא"ג מהרש"א מנחות שם. לבוש אר"ח ס"א ס"ו. פרישה שם סקט"ז (מפרש"י). ושם בסו"ס נ בהחילוק דמשנת איזהו מקומן ופרשת התמיד: פרשת התמיד שבקריאתו הוה כאילו הביא הקרבן ממש. וראה תו"ח שמות תקפג, א בסופו. וראה הערה הבאה ובהערה 17.

16 ראה חדא"ג מהרש"א מנחות שם. לבוש אר"ח ס"א ס"ו. פרישה שם סקט"ז (מפרש"י). ושם בסו"ס נ בהחילוק דמשנת איזהו מקומן ופרשת התמיד: פרשת התמיד שבקריאתו הוה כאילו הביא הקרבן ממש. וראה תו"ח שמות תקפג, א בסופו. וראה הערה הבאה ובהערה 17.
17 ראה חדא"ג מהרש"א מנחות שם. לבוש אר"ח ס"א ס"ו. פרישה שם סקט"ז (מפרש"י). ושם בסו"ס נ בהחילוק דמשנת איזהו מקומן ופרשת התמיד: פרשת התמיד שבקריאתו הוה כאילו הביא הקרבן ממש. וראה תו"ח שמות תקפג, א בסופו. וראה הערה הבאה ובהערה 17.

18 ראה חדא"ג מהרש"א מנחות שם. לבוש אר"ח ס"א ס"ו. פרישה שם סקט"ז (מפרש"י). ושם בסו"ס נ בהחילוק דמשנת איזהו מקומן ופרשת התמיד: פרשת התמיד שבקריאתו הוה כאילו הביא הקרבן ממש. וראה תו"ח שמות תקפג, א בסופו. וראה הערה הבאה ובהערה 17.

19 ראה חדא"ג מהרש"א מנחות שם. לבוש אר"ח ס"א ס"ו. פרישה שם סקט"ז (מפרש"י). ושם בסו"ס נ בהחילוק דמשנת איזהו מקומן ופרשת התמיד: פרשת התמיד שבקריאתו הוה כאילו הביא הקרבן ממש. וראה תו"ח שמות תקפג, א בסופו. וראה הערה הבאה ובהערה 17.

באמירת פרשת הקרבנות ד"לא יאמר אלא ביום לפי שאין מקריבין קרבן בלילה" (שו"ע רבינו הזקן מהר"ק ס"א ס"ג. ועד"ז במהד"ת סוס"א¹⁶. ומקורו בשו"ע שם ס"ו. וט"ז שם סק"ו),

הקריבום לפני", שמדגיש הפעולה לגבי הקב"ה והתוצאה מזה "ואני מוחל להם כו'", ל"עוסק" "מתעסקים בהם" שבמנחות, פסיקתא וויק"ר שם, שבוה אומרים "כאילו הקריב" "כאילו אתם מקריבים אותם", פעולת ומצות ההקרבה. וראה שו"ע רבינו הזקן הל' ת"ת שם שמצד כל העוסק כו': נכון הדבר . . ללמוד הלכות כל הקרבנות בשלימות כו' כמבואר היטב בחיבור הרמב"ם כו'. וראה פיה"מ להרמב"ם סוף מנחות: ראוי לאדם להתעסק בדברי הקרבנות ולשאת ולתת בהן (בתרגום קאפח: ולהתבונן בהם). באר שבע בהקדמה בסופה. וראה בחיי צו שם.

בב"י ס"א א' הביא ב' המאמרי רז"ל (דתענית מגילה ודמס' מנחות) ביהד. ואולי – כי שם מדובר רק באמירת פרשת הקרבנות. ובטור א"ח ר"ס מח "כדאי" במדרש כו' כ"ז שעוסקין בהן מעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני". ובב"י שם ציין לתענית ומגילה שם. וראה לקו"ש ח"ה ע' 438 ובהערה שם.

וראה עוד בארוכה – בלקו"ש חל"ב שיחה לערב פסח ס"ג (נרפס גם כהוספה בקובץ "ביאורי הגדה" שיצא לאור על ידינו לחג הפסח שנה זו).

16 ולהעיר דמשנה מלשון הטור שם "טוב יותר

ולהעיר מלקו"ת ר"פ פינחס: וכן בקרבנות מחשבה זו תפלה עבודה שבלב שכנגד הקרבנות, ודבור הוא ת"ת דקרבנות כל העוסק בתורת עולה כו', ועבודת הקרבנות עצמן כו' מעשה.

אבל הלשונות ופרטי התנאים בשו"ע שם "שהתפלה היא במקום קרבן" ולכן צריך שתהי' דוגמת הקרבן בכוונה ומעומד וקביעת מקום ובלי חציצה וכו' – הם לכאורה כמו הפרטים לגבי עסק בתורת הקרבנות (המבוארים בפנים ובהערה 71), ויותר על כן, ומזה משמע, שגם החפצא דתפלה היא בגדר הקרבת קרבן ממש. ואכ"מ.

– וראה בכל זה בלקו"ש חל"ב שנסמך בפנים ההערה בסופה.

ז) בתנחומא שם: לא תשכחו עצמכם לסדר הקרבנות אלא זהוהו לקרות בהן לשנות בהן ואם תעסקו בהן אני מעלה עליכם כאלו בקרבנות אתם עוסקים.

ג

יפלפל בגדר העוסק בתורת קרבנות והנמצא מזה להלכתא, ויביא דוגמא לגדר לימוד בתורת הבית מדין תשובה וגר בזה"ז בלא קרבן

הנה, לענין קרבנות איתא בגמ' (סוף מנחות, ועיין גם תענית כז, ב. מגילה לא, ב. מדרשים דברי ש"ב ובהערה 9) דכל העוסק בתורת חטאת ואשם¹² מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב קרבן, ומהאי טעמא תיקנו לומר פרשת קרבנות בכל יום כמו שנפסק בשו"ע או"ח סי' א'.

ומשטחיות הלשון נראה דהמדרש דנן והך מימרא חד מילתא נינהו (ובפרט

12 בשו"ע רבינו הזקן או"ח מהד"ת סו"א, מהד"ק שם סי"א, ה"ל ת"ת פ"ב סי"א – נקט "כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה כו"ו". ועד"ז הוא כבעל הטורים ר"פ צו עה"פ זאת תורת העולה. ובכח"י (ס"פ ויקהל. צו ז, לו) "כל העוסק בפרשת עולה כאילו הקריב עולה, בפרשת כו"ו".

ובפסיקתא (בהמשך לקרבן תמיד) וביק"ר שם: "הואיל ואתם מתעסקין בהם כאילי" אתם מקריבים אותם" (וי"ג "קרבנות"). ובתנחומא שם "ואם תעסקו בהן אני מעלה עליכם כאלו בקרבנות אתם עוסקים". וביק"ר ותנחומא הנ"ל הוא על הכתוב (ובהמשך ל) זאת תורת העולה.

10 ראה להלן הערה 15 ובשוה"ג הב' עד"ז לענין שינוי הלשונות בהקרכת הקרבנות.

11 וכמודגש בלשון הפסיקתא, ויק"ר ויל"שי שם "הואיל ואתם מתעסקים בו כאילו אתם בונים אותו (כו)". ובסוגיא דסוף מנחות (דלהלן ס"ג): אלו ת"ח העוסקין בהלכות עבודה מעלה עליהם הכתוב כאילו נבנה מקדש בימיהם. וראה עוד בשיחת ש"פ ראה תש"מ.

8 וי"ל שזהו החידוש דשמואל לגבי המאמר לפ"ז ביב"ש שם.

9 ביק"ר שם: מעלה אני עליכם כאילו.

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

שם הפרשה – הלא לא מסקינן בשם רשעי?

"קנאים פוגעים" או "אם פגעו קנאים"?

וירא פנחס גו' ויקח רומח גו' ראה מעשה ונזכר הלכה כ' הבעל ארמית קנאין פוגעין בו (כה, ז. רש"י)

לכאורה צריך ביאור, הרי בכל הדינים שבתורה, הרי הדינים כתובים בסגנון של ציווי והלכה, משא"כ הדין של "הבעל ארמית קנאין פוגעין בו" לא כתוב בפירוש בתורה, אלא למדין זה מהסיפור שנאמר כאן על פנחס?

עוד תמוה, וכמו שהקשה בחלקת מחוקק (אבה"ע סט"ז סק"ד), שבשו"ע לא הביא כלל הדין של "קנאין פוגעין בו" אלא רק רמזו בסגנון של סיפור "אם לא פגעו בו קנאים" (אבה"ע סט"ז ס"ב), וגם הרמב"ם והטור לא כתבו דין זה בסגנון של דין אלא בסגנון של סיפור, שלשון הרמב"ם הוא "אם פגעו בו קנאין והרגוהו כו" (הל' איסור"ב פי"ב ה"ד), והטור כתב "הי' קנאין פוגעין בו כו" (אבה"ע סט"ז), ותמוה מדוע לא כתבו בפירוש ש"הבעל ארמית – קנאין פוגעין בו"?

ויש לומר הביאור בזה:

על הדין של "קנאים פוגעין בו" כתוב "הבא לימלך אין מוריין לו" (סנהדרין פב, א, רמב"ם הל' איסור"ב פי"ב ה"ה. טר אה"ע סט"ז, ועוד). ולכן באם הי' דין זה כתוב בתורה או בשו"ע בסגנון של "דין" הי' בזה "הוראה" ופסק גם לה"בא לימלך". ולכן השמעינו הכתוב (וכן ספרי ההלכה) ענין זה לא בסגנון של הלכה, אלא בסגנון של סיפור להשמיענו שכל עיקר דין זה הוא רק אם עשה כן ה"קנאין" מעצמו, אבל אם "בא לימלך" – אין מוריין לו כן. וק"ל.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ה עמ' 151 והע' 10. ח"ה עמ' 319 הע' 14)

נהגו ישראל לכנות את פרשתנו בשם "בלק". ויש לעיין דהרי אי' בגמ' (יומא לח, ב) שמדין "שם רשעים ירקב" – "לא מסקינן בשמייהו", ואיך מותר לכנות את הפרשה בשמו של בלק?

ובשו"ת יוסף אומץ (סי' יא) תירץ החיד"א שזהו ע"ד הדין ד"כל עבודת כוכבים הכתובה בתורה מותר להזכיר שמה" (סנהדרין סג, ב) ואין בזה הלאו ד"שם אלקים אחרים לא תזכירו" (משפטים כג, יג). ומילא, כיון ששם רשע זה הוזכר בתורה מותר להזכיר שמו.

אך עדיין טעמא בעי, דהן אמת דמותר להזכיר שמו של בלק, אך מדוע קבעו כינוי פרשה זו דווקא בשמו של רשע?

ויובן זה ע"פ מש"כ היראים (סי' עה) בטעם הדין דע"ז הכתובה בתורה מותר להזכיר שמה, ד"כיון שהתורה הזכירה שמה ודאי נתבטלה" – דאין הכוונה בזה דכל ע"ז הכתובה בתורה נתבטלה, דהרי מצינו ע"ז הכתובה בתורה ולא נתבטלה, כע"ז דפעור המוזכרת בתורה ולא נתבטלה (ראה סנהדרין ס, ב. סד, א). אלא שהוא ע"ד הדין ד"מותר להתלוצץ בע"ז" (טושו"ע י"ד סקמ"ז), כי בהזכרת ע"ז באופן כזה ה"ה מבוזה את הע"ז. וכמו"כ בהזכרת ע"ז הכתובה בתורה, מכיון שכל עיקר כתיבתה הוא להראות שאין בה חשיבות כלל, הרי גם המזכיר ע"ז זו כפי שנכתבה בתורה, כוונתו להראות שאין בה חשיבות, ולגביו "וודאי נתבטלה" הע"ז.

ועפ"ז יובן גם הא דנהגו לכנות שם פרשה זו בשם "בלק". דכמו שבתורה הזכרתו של בלק הוא להראות איך שמחשבתו נתבטלה לגמרי, כמו"כ בהזכרת שם בלק וודאי אין סתירה ל"שם רשעים ירקב", ואדרבה, בהזכרה זו ה"ה מוסף בגנאי ורקב הרשע, שמראה לכל שנתבטלה מחשבתו הרעה לגמרי.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ה עמ' 166 ואילך)

גינה של תורה

חביבותו של "עפר יעקב"

קיום המצוות כעבודת עבד לאדונו / חביבות יתרה ב"מצוות שמקיימין בעפר"
/ אהבת השי"ת ל"דעדיקא דבית יעקב" / הנשמה - חלק אלוה-ה ממעל ממש /
העבודה ד"עפר" ממשיכה אהבה מהקב"ה ל"עפר יעקב"

"מצוות שמקיימין בעפר"

נבואת בלעם בדרך משל נאמרה, והרכה דרשו חכמים באגדות ומדרשים לכאר
הרמזים הטמונים במשלים אלו, לפרש כוונתם ולפענח הנעלמים.

והנה בנשוא בלעם משלו בראשונה, נתנבא בתוך דבריו "מי מנה עפר יעקב".¹ ופירש
רש"י על אתר שבכינוי בלעם את ישראל "עפר", בא לשבחם ולפארם במעלה מיוחדת
המרומזת ב"עפר": "עפר יעקב - אין חשבון במצוות שהם מקיימין בעפר - לא תחרוש
בשור ובחמור",² לא תזרע כלאיים,³ אפר פרה⁴ ועפר סוטה⁵ וכיוצא בהם".

ויש לתת הדעת לכאר דבריו, במה התייחדו מצוות אלו ש"מקיימין בעפר", יתר על

- (1) בלק כג, י.
- (2) דברים כב, י.
- (3) ויקרא יט, יט.
- (4) חוקת יט, ט.
- (5) נשא ה, יז.

לקראת שבת

ואת עמו גו" (בשלה יז, יג).

ואע"פ שלאחרי שנבנה המקדש בירושלים שוב נאסרו כל המקומות כולן לבנות בהן בית לה', כמ"ש הרמב"ם להלן בהלכה ג', הרי אין הפירוש שאחר שנבנה המקדש בירושלים בא לכאן גדר מצוה חדש, כי איסור זה נלמד מקרא אחר (עיי' רמב"ם שם) ולא מותנה בגוף החיוב דועשו לי מקדש.

ועפ"ז יוצא לנו נפקותא גם לזמן הזה, לדעת הסמ"ג דקיום מצוה זו מותנה במצב של מנוחה מאויביהם וכו' א"כ עדיין לא הגיע זמנה של מצוה זו בחוץ לארץ ובזמן הגלות, משא"כ לדעת הרמב"ם הרי מצד גדר מצוה זו לכשעצמה - גם בזמן הזה ובחוץ לארץ חל הציווי דועשו לי מקדש שהוא ציווי לכל הדרורות,⁸ ומצד גדר המצוה לכשעצמה צריכה היא להתקיים ויש חיוב לקיימה עתה, אך להיותנו בגלות אריה הוא דרביעא עלן ואנו פטורים ממנה מחמת אונס.

ב

יביא דברי המדרש לענין עסק בתורת הבית, דמהקושיא והתירוץ משמע דהוי קיום מצוות הבנין

ובזה יתבאר לנו היטב דברי המדרש (תנחומא פ' צו יד) וז"ל: וכן אמר ר' שמואל בר אבא אמר הקב"ה לישראל אע"פ שביהמ"ק עתיד ליחרב והקרבנות בטלין לא תשכחו עצמכם לסדר הקרבנות, אלא הזהרו לקרות

שם עד"ז לענין מלך "אך חטאו בזה ועד ימות המשיח לא הוה".

(8) ראה באוה"ח תרומה הנ"ל: "היא מ"ע כוללת כל הזמנים . . אפילו בגליות כו".

בהן לשנות בהן ואם תעסקו בהן אני מעלה עליכם כאילו בקרבנות אתם עוסקים. ואם רצונך לידע, בא וראה, כשהקב"ה מראה ליחזקאל את צורת הבית מה הוא אומר, הגד את בית ישראל את הבית ויכלמו מעונותיהם ומדדו את תכנית (יחזקאל מג, י), אמר יחזקאל לפני הקב"ה רבש"ע עד עכשיו אנו נתונים בגולה בארץ שונאינו ואתה אומר לי לילך ולהודיע לישראל צורת הבית וכתוב אותו לעיניהם וישמרו את כל צורותיו ואת כל חוקותיו (שם), וכי יכולין הן לעשות, הניח להם עד שיעלו מן הגולה ואח"כ אני הולך ואומר להם, א"ל הקב"ה ליחזקאל ובשביל שבני נתונין בגולה יהא בנין ביתי בטל [בתמי"], א"ל הקב"ה גדול קרייתה בתורה כבנינה לך אמור להם ויתעסקו לקרות צורת הבית בתורה ובשכר קרייתה שיתעסקו לקרות בה אני מעלה עליהם כאילו הם עוסקים בבנין הבית. עכ"ל.

ולכאורה דברי המדרש הללו אין להם פירוש, דמה זה שאמר הקב"ה ליחזקאל "וכי בשביל שבני נתונים בגולה יהא בנין ביתי בטל", והלא זהו כל ענין החורבן שנחרב בית מקדשנו וגלינו מארצנו וא"כ ודאי דזה שבני נתונים בגולה היא סיבה מספקת שיהא בנין ביתי בטל.

(9) ובפסיקתא דר"כ (פ' ו) פסיקתא רבתי (פט"ז) ויק"ר (פ"ז, ג) יל"ש (יחזקאל שם): "אמר הקב"ה הואיל ואתם מתעסקים בו כאילו אתם בונים אותו".
וביל"ש שם לפני"ז (ממדרש ילמדנו) עה"פ (שם, י) אתה בן אדם הלשון הוא (קרוב ללשון התנחומא): "א"ל לאו אע"פ שאינם עושים אותו עכשיו יהו קורים בצורת הבית ואני מעלה עליהם כאילו בבנינו הם עוסקים.

וראה לקמן בפנים בסעיף ג ובהערות.

(10) ביל"ש "בר". וראה לקו"ש ח"ח ע' 914 הערה 27.

ובלח"מ ריש הל' מלכים כתב שגם לדעת הרמב"ם ועשו לי מקדש קאי על משכן שבמדבר, ורק רצה לומר דכי היכא דבמדבר היא מצוה ודאי דבביה"ח היא מצוה. אבל דבריו צ"ע, שהרי מנה המצוה מפסוק די"ן במנין המצות, והרי אינו מונה במנין המצות רק מה שנוהג לדורות. וגם מפשטות לשונו בהל' ביהב"ח לאח"ז "וכבר נתפרש בתורה משכן שעשה משה רבינו והי' לפי שעה שנאמר כי לא באתם כו", מוכח דלדעת הרמב"ם הפסוק ועשו לי מקדש שהביא בתחילה, הוא לכל הזמנים וכולל כל הבנינים, כמ"ש הכס"מ. וראה מש"כ בקרית ספר כאן.

ולכאורה יש כאן פלוגתא בין הרמב"ם לסמ"ג בדרך חובת בנין המקדש אי הוי על דרך מצות התלויות בארץ שחיובם לא התחיל מיד, דלדעת הסמ"ג שהמצוה היא מקרא דוהי' המקום אשר יבחר ה' גו' שקאי על ירושלים הרי חובה זו לבנות מקדש לא חלה אלא לאחר הכניסה לארץ, וכלשון הברייתא (ספרי ראה יב, י. סנהדרין דף כ, ב. הובא בכס"מ שם. וכן במדרשים שבהערה 2) "ג' מצות נצטוו ישראל בעת כניסתן לארץ",³ ואף גם זאת רק לאחר שהשיגו מנוחה מאויביהם (כדאיתא בסנהדרין שם), וכמפורש גם בלשון הסמ"ג ד"זמן מצוה זו של בנין בית הבחירה לא הגיע עד ימי דוד". ברם בהך קרא דועשו לי מקדש לא נאמר שום תנאי אימתי חייבים במצוה זו, ואדרבה הקיום הראשון הי' בעשיית המשכן במדבר דוקא שהוא בחוץ לארץ, ואי נימא דכאן נאמר גוף המצוה לדורות על כרחך צריך לומר שקיום מצוה זו

(3) ולהרמב"ם לא הובא הכתוב דוהי' המקום גו' בספרי ובש"ס אלא לראי' דהכרתת זרעו של עמלק קודמת לבנין בית הבחירה, ולא לגופא דמצוה.

אינו תלוי בארץ דוקא.⁴

ומהאי טעמא המשיך הרמב"ם תיכף לאחר שהביא הכתוב דועשו לי מקדש – "וכבר נתפרש בתורה משכן שעשה משה רבינו והי' לפי שעה", ר"ל דבבנין המשכן הי' קיום המצוה דבנין ביהמ"ק כתיקונה ממש ובכל גדרי מצוה זו (שצ"ל לאחר מינוי מלך ומלחמת עמלק, וכבר השמיענו הרמב"ם (הל' ביהב"ח פ"ו ה"א⁵) דמשה דין מלך הי' לו⁶, וכבר נתקיים אז⁷ ויחלש יהושע את עמלק

(4) ראה עד"ז ספרי דבי רב לספרי ראה (פיסקא יד) דועשו לי מקדש הוא ציווי לאותה שעה ולדורות דמאותה שעה חייבים לעשות מקום מקודש כו'. ובאוה"ח תרומה עה"כ. קרית ספר שם. ואולי זוהי גוף כוונת הכס"מ הנ"ל בפנים שכתב "משמע דהאי קרא כלל הוא לכל מקום הן למשכן שבמדבר בין לשילה נוב וגבעון בין לבית עולמים". וראה הר' המורי' הל' ביהב"ח שם סק"ב.

משא"כ דעת הסמ"ג, אף שגם הוא הביא הכתוב "ועשו לי מקדש" ברמזי מ"ע (קסג), הרי: (א) ממשך שם "ונא' והי' המקום אשר יבחר גו'". וגם בהכתוב "ועשו לי מקדש" כתב "וגו' וכן תעשו" (ראה פרש"י עה"פ), משא"כ ברמב"ם. (ב) מלשונו שם בפנים "זמן מצוה זו של בנין ביהב"ח לא הגיעה עד ימי דוד כו'". משמע שלפנ"ז לא הי' מצוה (וראה כס"מ שם). אף שיש לתרץ שכונתו זמן מצות בנין בית הבחירה דוקא, שהרי קאי בהמשך להתחלה שג' מצות נצטוו. אבל מ"מ מזה שבמצות בנין הבית חשיב רק זה (ש"ג' מצות נצטוו) ולא כהרמב"ם, משמע דלא ס"ל כהרמב"ם.

(5) וכ"ה בפרש"י (ור"ח) שבועות טו, רע"א.

(6) ולהעיר שזה שצריכים מלך כו' לקדש העזרה נלמד ממ"ש למשה "ככל אשר אני מראה אותך כו'" דמשה רבינו מלך הי' כבגמרא ורמב"ם שם.

(7) אף שלא הי' הכרתת עמלק, הרי גם לפני מקדש ראשון לא נמחה זרעו של עמלק – ראה שמואל א כו. ל, יז. וראה ב"ב כא, סע"א ואילך. ובחדא"ג מהרש"א סנהדרין כ, ב. ספרי דבי רב שם. וראה צפע"נ סנהדרין

(8) להעיר מחזקוני ראה יב, ה.

שאר תרי"ג מצוות, שדווקא בהן בחר בלעם להביע חביבותן של ישראל לפני המקום. ובוודאי יש במצוות אלו ד"עפר" עבודה מיוחדת, אשר לרום ערכה וחשיבותה הנה הן הם שבחם של ישראל.

וכדי לבאר זה יש להקדים ביאור תוכן ענין קיום המצוות בכלל, אשר בזה יובן מעלת המצוות שב"עפר".

קיום המצוות כעבודת עבד לאדונו

אדם המקיים מצווה מן המצוות, ומקיימה בכוונה הראויה לשם שמים, הנה שני אופנים יש בכוונתו:

יש המקיים המצווה לאחר שהבין והשיג בשכלו טעמיה, מעלותיה וצפונותיה, ונמצא שסיבת עשייתו המצווה, אינה מפני שכן ציווה הבורא, אלא שהסכימה דעתו והבין בשכלו, שכן ראוי, כדאי ונכון לקיים המצווה.

כיוצא בו, המרגיש בליבו טעם ועונג במצווה זו ומקיימה ברגש והתלהבות – גם אצלו אין סיבת קיום המצווה (רק) מצד ציווי השי"ת, אלא כי כן הביא אל לבו אשר מתענג הוא בפועל ממש בקיום המצווה, ומרגיש הנאה גדולה בעשייה זו.

מאידך ישנו אחר, אשר כשמברך "אשר קדשנו במצוותיו וציוונו", הנה זהו הטעם היחיד אצלו לקיום המצווה – משום שכן ציווה הבורא וכה יסד בתורתו, מבלי להתחקות אחר טעם שכל או רגש הטמון במצווה זו. והרי הוא כעבד המקבל עליו עולו של מלך ומקיים הוראותיו מבלי לערב שכלו בסיבת הדברים.

שני אופנים אלו בקיום המצוות שתי דרכים הן, והדברים עתיקים ונתבארו בארוכה בסה"ק⁶.

ועל זאת נתנבא בלעם באומרו "מי מנה עפר יעקב". שבזה מבאר, שחיבה יתרה נודעת לקיום המצוות בקבלת עול מלכות שמים, בלא להרהר אחר הטעם, והן הם "מצוות שמקיימין בעפר".

דהנה, שני פנים לו ל"עפר", ושניהם מרמזים ומורים על מקיים המצווה בקבלת עול בלא שיבקש טעם לדבר:

(א) העפר שפל הוא ונחות, וכמאמר מר בריה דרבינא בתפלתו⁷ "ונפשי כעפר לכל תהיה". דאדם השואף להנמיך גבהות ליבו ולהשפיל גאותו, מתפלל להשי"ת שישים

(6) ראה בנושא זה: לקוטי שיחות ח"ד ע' 1056 ואילך, ח"ח ע' 123 ואילך, ח"י ע' 66 ואילך, ח"י"ח ע' 229 ואילך. תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט ח"ב ע' קסב ואילך, ח"ג ע' קלח ואילך. וש"נ.

(7) ברכות יז, א.

נפשו כעפר שדורסים עליו הכל, והיינו שמבקש מהקב"ה להשיג מדריגת הענווה באופן עמוק ביותר, עד אשר יחשיב עצמו כמי שנחות וירוד מן הכל, וכעפר אשר כולם דורסין אותו לגודל אי חשיבותו.

וכן הוא באדם שמקיים המצוות בקבלת עול. הנה אין המדובר באדם שאין בו דעת, ואדרבא, יתכן שבשאר ענייניו אינו זו ללא הבן והשיג את אשר לפניו, אלא שבכואו לקיים המצווה, משים עצמו לעבד פשוט המקיים מצוות אדונו מבלי שיבקש להבין מטרת עבודתו אשר יעסוק בה. ונמצא שמשים נפשו כ"עפר", שאינו מחשיב רגשותיו ודעותיו כלל, בהכירו אשר לפני הקב"ה אין הוא חשוב לכלום, וראוי ונכון שיכוף שכלו ורגשותיו לקיים מצוות מלכו של עולם. וזוהי מדרגת הביטול ד"ונפשי כעפר לכל תהיה, שמבטל רצונו ודעתו כ"עפר" הארץ, וכל מעייניו לקיים רצון הקב"ה – אשר הוא החשיבות היחידה.

(ב) העפר אין טעם בו, והוא יורה על מקיים המצוות לא מפני הטעם שבהן, אלא משום שלהיותן רצון השי"ת, מוכן הוא ומזומן לקיים ציווי השי"ת גם אם לא הייתה מוטעמת בדעת והגיון, או בהרגשת עונג ורוממות. וגם טוב הטעם והדעת שבמצוות, אינו מקהה אצלו את הרגש אשר קיום המצווה הוא אך ורק משום שכך רצה הקב"ה.

חביבות יתרה ב"מצוות שמקיימין בעפר"

הנהגה זו של קיום המצוות בקבלת עול מלכות, בלא לחפש אחר הבנה בתכליתן, הנה אף שנראה לרוב שעבודה זו, עבודה נעלית היא ביותר, מ"מ רואים אשר בנוגע לכמה מצוות שווים בהן כ"ישראל, שמקיימים אותן רק מפני ציווי הקב"ה, מבלי אשר ישיגו טעמיהן, והן המצוות שמונה רש"י – "מצוות שמקיימין בעפר" – כפשוטו.

ד"לא תחרוש בשור ובחמור", וכן "לא תזרע כלאיים" הן מסוג מצוות הכלאיים אשר לדעת רוב הפוסקים הן מצוות בלא טעם, כחוק וגזירה מאת המלך. ובלשון רש"י⁸: "חוקים אלו גזרות מלך, שאין טעם לדבר". ועל זה הדרך "אפר פרה", אשר "חוקה היא מלפני ואין לך רשות להרהר אחריה"⁹, וכן עפר סוטה כמבואר במפרשי רש"י¹⁰.

ונמצא שמצוות אלו הרי כל איש ישראל מקיימן מתוך קבלת עול מלכות שמים, בלא הבנה, ובביטול גמור למי שקדשנו במצוותיו וציוונו לקיימן.

וא"כ נמצא מובן באר היטב אשר דווקא במצוות אלו ודומיהן, ניכרת מעלתן וחביבותן

(8) ויקרא יט, יט.

(9) רש"י עה"פ "זאת חוקת התורה" גו', במדבר יט, ב.

(10) ראה בס' דברי דוד להט"ז על פרש"י כאן.

הידושי סוגיות

ביאור חדש בגדר לימוד תורת הבית בזמן הזה

יקדים שיטת הרמב"ם דמצות בנין הבית היא מצוה לדורות ומצד גדרה היה לה לחול אף בזה"ז אלא דאריה הוא דרביע עלן / יוכיח ע"פ המדרש דהא דהלומד בתורת הבית נחשב כאילו בנאו היינו ממש שמקיים בזה מצוה / יביא דוגמא להך מילתא דאשכחן קיום מצוה בזה"ז באופן אחר מקיום מצוה זו עצמה בזמן הבית – מדיני תשובה וגירות

יביא פלוגתת הרמב"ם והסמ"ג מנין ילפינן מצוות בנין הבית, והנפקותא מזה אי הוי מצוה נוהגת בכל דור

ברמב"ם ריש הל' בית הבחירה: מצות עשה לבנות בית לה' כו' שנאמר ועשו לי מקדש (תרומה כה, ח). ובכסף משנה הביא דעת הסמ"ג (מ"ע קסג) דיליף למצוה זו מקרא דוהי' המקום אשר יבחר ה' גו' (ראה

יב, יא), ולא ניחא לי' למילף לה מקרא דועשו לי מקדש לפי דהך קרא במשכן שבמדבר איירי (ועייג"כ בקנאת סופרים למ"ע כ), והרמב"ם ס"ל דהציווי ועשו לי מקדש כלל הוא לכל מקום², וכולל כל הבנינים, בין המשכן שבמדבר בין שילה ונוב וגבעון בין בית עולמים, ודייקא נמי דועשו לי מקדש כתיב ולא ועשו לי משכן, ואילו הכתוב והי' המקום גו' סיפור בעלמא הוא שיביאו קרבנות להתם. ע"ש.

(2) וכן הביאו לענין מצוה זו בסהמ"צ מ"ע כ. וראה שם שרש יב. ועייג"כ בחינוך מצוה צה.

ובאמת כבר העירו בזה שכדברי הרמב"ם כבר מפורש בתחומא תצא יא (תחומא באבער שם). פיסקתא דר"כ (באבער) פ"ג (עה"פ והי' בהניח גו'). ועד"ז בסדר עולם רבה ספ"ו.

(* הערת הפו"ץ כמה פרטים מהבא לקמן נערכו ע"פ ספר 'פניני מנחם' ח"ג, חידושים על הרמב"ם הל' בית הבחירה.

(1) אבל בכרית משה על הסמ"ג שם כ' דגם לדעת הסמ"ג למדין מקרא דועשו לי מקדש.

מדוע לא ענה משה לזמרי?

והנה איש מבני ישראל בא ויקרא אל אחיו את המדינית לעיני משה אמרו לו: משה, זו אסורה או מותרת? אם תאמר אסורה, בת יתרו מי התירה לך? (כה, ו. רש"י)

על שאלת שבט שמעון וזמרי "בת יתרו מי התירה לך" לא מצינו שענה משה כלום. וגם פנחס, לא נכנס לשקו"ט עם זמרי, אלא קינא את קנאת ה', והרגו.

ומזה יש ללמוד בעבודת האדם לקונו:

כאשר מישוהו שואל שאלה, יש לעיין היטב בכונתו של השואל. שאם כונתו לשם שמים, אזי אפילו ל"כסיל" יש לענות, כמ"ש "ענה כסיל כאולתו" (משלי כו, ה). אך אם כונת השואל אינה לשם שמים, הרי אפילו אם שואל בדברי תורה, מ"מ אם כונתו בזה היא להתיר מה שאסרה תורה, אזי יש לקיים את הכתוב "אל תען כסיל כאולתו" (משלי שם, ד).

עם המנגד לתורה אין ליכנס בוויכוחים, אלא יש לנצחו עם תוקף שלמעלה מטעם ודעת.

וכן היא הדרך בה יש לנהוג עם היצר הרע שבכל אחד ואחד, שנקרא "מלך זקן וכסיל" (קהלת ד, יג. קה"ר שם. זהר ר"פ וישב). דכאשר בא היצר הרע לבלבל את האדם מתורה ועבודה, אין להיכנס אתו לוויכוחים, אלא יש להתנהג בתוקף ולקיים מאמר חז"ל "משכחו לבית המדרש" (סוכה נב, רע"ב. קידושין ל, ב).

(ע"פ לקוטי שיחות חייח עמ' 291)

מי יותר גרוע, האומר או העושה?

בהפטרות פרשתנו נאמר "זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב, ומה ענה אותו בלעם בן בעור". ומלשון זו יש ללמוד הוראה יסודית:

בהשקפה ראשונה נראה שבמעשה בלק ובלעם, רשעותו של בלעם גדלה יותר, כי בלק רק היה זה שיעץ לבלעם לקלל, אך בלעם הלך לקללם בפועל. אך בהפטרות נאמר, שיש לזכור בעיקר "מה יעץ בלק", ומעשה בלעם היה רק בגדר "מענה" – "ענה אותו" לעצתו של בלק. כי באם לא היה בלק מייעץ לבלעם, לא היה בלעם נכנס לכל הענין. ונמצא, שעיקר הגורם למעשה בלעם היה עצתו של בלק.

וזהו גם שכל הפרשה נקראת על שם בלק ולא על שם בלעם, אף שבלעם היה זה שעשה מעשה בפועל והלך לקלל, ובלק רק ייעץ לו לעשות כן, כי עיקר הגורם למעשה זה היה בלק.

ומכאן, שכאשר אדם מייעץ לשני, אל יאמר: הרי "אין שליח לדבר עבירה", ומה בכך אם אייעץ לשני לעשות, וגם, הרי עצתי היא רק בגדר דיבור בעלמא, והשני הוא זה שעושה בפועל, אך אין האמת כן. כי עיקר האחריות למעשיו של השני הוא על המייעץ, כי עצתו היא הגורמת למעשי השני.

(ני"פ שיחת ש"פ בלק תשל"ג)

לקראת שבת

יג

של ישראל, אשר מניחים שכלם ורצונותיהם על הצד, והרי הם כעבדים המצפים לשמוע רצון המלך וממהרים לקיימו אך ורק מפני שזהו ציווי ורצון המלך.

ועל עבודה זו עומד בלעם כנבואתו ומשבח "מי מנה עפר יעקב" – "מצוות שמקיימין בעפר", דאין גבול ואין מניין לשער גודל החשיבות והחביבות ויקר הערך של מצוות שמקיימין ישראל בכוונה פשוטה זו למלאות רצון העליון ב"ה¹¹.

אהבת השי"ת ל"דעדיקא דבית יעקב"

כאמור רבו דרשות חז"ל בפירוש משלי נבואת בלעם, וגם בפרוש "מי מנה עפר יעקב", מביא רש"י פירוש נוסף והוא מדברי התרגום בפירושו לפסוק זה: "מאן יכול לממני דעדקיא דבית יעקב". פירוש "דעדק" הוא לשון דק¹², והתרגום מפרש אשר "עפר יעקב" קאי על הקטנים ודקים שביעקב, והיינו "מי יכול למנות קטנים של בית יעקב".

ותוכן פרוש זה הוא החביבות המיוחדת של השי"ת לעם ישראל, אף בהיותם קטנים ופחותים. ויתרה מזו, אהבה מיוחדת של הקב"ה לעמו דווקא משום היותם קטנים ופחותים¹³. וכמאמר הנביא¹⁴ "כי נער ישראל ואוהבהו", שפירושו¹⁵ שישנה חביבות מיוחדת לעם ישראל מפני היותם בבחינת "נער", כי יש חביבות מיוחדת דווקא לקטנים, מה שאין אפילו לגדולים וחשובים.

דהנה, אהבת אב לבנו אינה אהבה המגיעה מצד מעלות הבן, חכמתו, מידותיו וכיוצא, אלא היא אהבה עצמית ותמידית, וסיבתה היא אך ורק להיותו בנו. אך עם היות שהיותו בנו היא סיבת האהבה לכל סוג של בן, מ"מ ביטוי אהבה מיוחדת ונעלית זו, היא דווקא אצל בנו הקטן. כי באהבתו לבנו הגדול אין ניכר שהיא אהבה טהורה דאב לבנו, שהרי מעורבת בה הערכתו לבנו מצד כישירוניותו, מידותיו הטובות, הנהגתו הישרה וכיוצא. ואף שהוא אוהבו גם אהבה פשוטה, הנה אין היא ניכרת, להיותה מוסתרת ע"י אהבה הנובעת ממעלותיו של הבן. משא"כ אהבה לבן הקטן היא אהבה פשוטה ועצמית, שהרי אין לבן הקטן שום מעלות גלויות משלו, וא"כ גלוי וניכר שהוא אוהבו רק להיותו בנו.

11 ראה במקור הדברים, אשר זהו הפירוש ע"פ הפנימיות בלשון רש"י "אין חשבון למצוות שמקיימים בעפר", דהיינו, שכאשר מקיימים את המצוות באופן של "עפר" וביטול, אזי פעולת המצווה היא באופן של "אין חשבון" – בלי גבול ומדה, וע"ש הביאור בזה בארוכה.

12 ראה שמות טז, יד: דק ככפור, ומתרגם "דק" – "דעדק". וכן בויקרא יג, ל: שער צהוב דק, ומתרגם "דק" – "דעדק". ועוד.

13 ראה בבעה"ט עה"פ "מי מנה עפר יעקב", שמקשר זה עם הפסוק "כי נער ישראל ואוהבהו".

14 הושע יא, א.

15 ראה ביאור זה בארוכה בדרושי חסידות: אור התורה בשלח ע' שפב ואילך; ד"ה כי נער ישראל תרס"ו; וראה עוד בלקוטי שיחות חכ"א ע' 20 ואילך. וש"נ.

וממילא מוכן, שמכיוון שאהבת אב לבן אינה מצד הכישרונות והמעלות אלא רק מצד היותו בנו, הנה אהבה זו שווה תמיד ואינה משתנה לפי הנהגת וחשיבות הבן. ואף אם יחטא הבן לאביו, מ"מ סיבת האהבה נותרת בעינה – שבנו הוא, ולכן אהבתו נותרת בעינה ולא חסר בה מאום.

וכן הוא באהבת השי"ת לבני ישראל עם קרובו, אשר יש עיתים שאהבת הקב"ה היא מפני מעלותיהם של ישראל בלימוד תורתו וקיום מצוותיו, ואהבה זו היא מצד מעלתם הגלויה, והיא אהבה שיש לה טעם ותלויה בו.

אך "כי נער ישראל ואוהבהו" מלמדנו, דגם כאשר אין לבני מעלות גלויות אשר הן הסיבה לאהבה, הנה מכל מקום השי"ת אוהב אותם רק להיותם בניו, כאב האוהב בנו הקטן אף שעדיין לא התעטר במעלות המביאות לחביבות אצל הזולת.

וכדאיתא במדרש¹⁶: "כשם שבנו של אדם כשהוא תינוק קטן, אם יחטא אין אביו מסלק עליו, מפני שהוא קטן. . . כך ישראל אפילו חוטאין בשגגה מעלה עליהן שהן כתינוק קטן, שנאמר כי נער ישראל ואוהבהו וגו', הבן יקיר לי".

הנשמה – חלק אלוקה ממעל ממש

וטעם הדבר אשר אהבת הקב"ה לבניו אינה תלויה בהנהגתם, יובן על פי ביאור סיבת אהבת האב לבנו הקטן. דבנו של אדם הרי הוא חלק ממנו, עצמו ובשרו, וממילא הרי הוא אוהבו כשם שאוהב את עצמו, בלא שום טעם וסיבה. וכן הוא כביכול באהבת השי"ת לבניו שהיא כאהבת אב לבנו להיותו חלק מעצמותו.

דאיתא בספר איוב אשר הנשמה היא "חלק אלוקה ממעל", ורבנו הזקן בריש ספר תניא קדישא¹⁷ הוסיף יתרה על זה, ובלשונו "והנפש השנית בישראל היא חלק אלוק ממעל ממש". דהנשמה הקדושה השוכנת בכל איש ישראל, קטן כגדול, היא חלק מעצמותו ית'. ואשר לכן הנה אהבתו העצומה של הקב"ה לבניו אינה תלויה בשום דבר שבעולם. שכן יהיה אשר יהיה – אוהב הוא את עמו כאהבת אב לבנו.

ועל כך עומד בלעם ומשבח, אשר "מי מנה עפר יעקב", מי יוכל לשער ולמדוד גודל אהבת השי"ת לבניו, אשר אוהבם אהבה פשוטה ועצמית מצד עצם היותם בניו כביכול, מבלי הבט על עבודתם ודרגתם אלא רק מצד היותם בניו, כאב האוהב בניו הקטנים. וכדמתרגם אונקלוס "דעדקיא דבית יעקב" – קטנים של בית יעקב.

העבודה ד"עפר" ממשיכה אהבה מהקב"ה ל"עפר יעקב"

וראה דבר נפלא, אשר על פי המבואר למעלה, נמצאו שני הפרושים ב"מי מנה עפר יעקב" שמביא כאן רש"י, קשורים זה בזה ומשלימים זה את זה, ועולין הדברים כמין חומר.

דהנה, פירוש הראשון ב"מי מנה עפר יעקב", הוא "דעדקיא דבית יעקב", שהקב"ה אוהב את בניו בהיותם "דעדקיא" – קטנים ופחותים כ"עפר", וכאב האוהב בנו הקטן בלא טעם וסיבה, אלא רק משום היותו בנו. והרי אהבה זו קשורה לכך שבני עובדים את השי"ת ג"כ באופן של "עפר" – שאינם מסתכלים על מעלותיהם ודעתם, אלא עושים עצמם כקטנים ופחותים שאין בהם דעת, ועובדים את בוראם בביטול מוחלט. וזהו ענינו של הפירוש השני "מצוות שמקיימין בעפר" – שמשמים עצמן כ"עפר" בביטול גמור ומוחלט לקונם.

ויש להוסיף יתירה מזו: שכן הוא לאידך, שגם אלו מישראל שעבודתם את הקב"ה נדמית ל"עפר" כפשוטו, שהם בשפל המדרגה שאין למטה ממנה, הנה גם הם נכללים ב"מי מנה עפר יעקב", וחביבים לפניו ית', מפני אהבת השי"ת שאינה תלויה בדבר, "נער ישראל ואוהבהו", כאהבת אב לבנו הקטן.

ועל כן, גם אותם הקטנים ופחותים, הנה המציא להם אבינו שבשמים דרכים להיתקן בהן, והן הם "מצוות שמקיימין בעפר":

"אפר פרה" – דגם מי שנטמא בטומאת מת החמורה, אבי אבות הטומאה, שנפסק לגמרי הקשר והחיבור שלו למקור החיים ית', הנה עדיין בנו של הקב"ה הוא, ומצד היותו "נער ישראל" אוהבו הקב"ה, וממציא לו דרך להיטהר ולהתקשר מחדש למקור חיותו חיי החיים ב"ה¹⁸.

"ועפר סוטה" – שאף מי שנראה אשר "ותמעול מעל באישה" – "בעלה זה הקב"ה"¹⁹, נותן גם לו הקב"ה "עפר סוטה", להתכפר ולהיטהר לפניו, כי גם הוא אוהב לפניו תמיד, באהבה טהורה כאהבת האב לבנו הקטן.

18) ראה בזה בלקוטי שיחות ח"ח ע' 233 ואילך.

19) במדבר ה, כז. וראה במדבר רבה סוף פ"ט.

16) אגדת בראשית ה, א.

17) פרק ב' בתחילתו.